

Og det gør han på en engageret og ligefrem måde, hvor der ikke lægges skjul på problemer, interne uenighed og politiske finurligheder.

En af de stærke sider ved erindringerne er vurderingerne af den førte politik. Et godt eksempel er VKR-regeringens økonomiske politik, der er gået over i historien som noget nær en fiasko. Nyboe Andersen afviser ikke denne dom, men vælger af diskutere den grundigt. Tilsvarende er de positive og negative sider ved sliddet som minister og folketingsmand beskrevet både stilfærdigt og levende. Noget svagere står de mere generelle kapitler om 1968 og »kulturkampen« i begyndelsen af 1970'erne. Den manglende sympati er ikke overraskende, men Nyboe Andersen prøver heller ikke at forstå eller forklare det, der foregik.

Nyboe Andersen slutter med et hjertesuk om, at politik efter »katastrofevalget« i 1973 blev det umuliges kunst. Men ved at udgive sine erindringer har han gjort det lidt mindre umuligt at forstå den økonomiske politik efter 1968.

*Mogens Rüdiger*

NIELS ERIK ROSENFELDT: *Stalin's Special Departments, A Comparative Analysis of Key Sources*. Københavns Universitets Institut for Slavistik og Øststatsforskning, Rapporter 20. Copenhagen, 1989, 116s.

I 1978 udkom Niels Erik Rosenfeldts afhandling *Knowledge and Power: The Role of Stalin's Secret Chancellery in the Soviet System of Government*. Bogen blev den første af en række publikationer, som beskæftiger sig med de sovjetiske magtstrukturer og analyserer det stalinistiske kontrol- og kommunikationsapparat. I disse afhandlinger udvider forfatteren bestandigt sit forskningsfelt ved at inddrage nye aspekter af stalinismens totalitære magtsystem, dens grundstrukturer og funktioner. Forfatterens hovedanliggende er at besvare spørgsmålet om, hvorledes dette system formåede at kontrollere og forvalte et vældigt imperium med en befolkning på hundreder af millioner. Hvilken rolle spillede »Comrade Stalin's personal secretariat in the Central Committee's Special Section« i opbygningen af det sovjetiske magtsystem?

N.E.R.'s nyeste bog støtter sig til arkivmateriale fra »*The Boris Nikolaevsky Collection*«, som forfatteren har studeret i *Hoover Institution on War, Revolution and Peace* i Stanford, California. Under sine arkivstudier i Stanford har forfatteren opdaget historiske kilder af ganske særlig værdi, nemlig rapporter af forhenværende medlemmer af sovjetstatens hemmelige politi, som Jurij Korejskij (N. V. Schatov), Gr. Sosnovskij og ikke mindst G. K. Georgievskij (Karcev). Deres vidnesbyrd giver værdifulde informationer om det vidtstrakte netværk af »hemmelige afdelinger« og »specialektorer« indenfor sovjetiske sociale og økonomiske organisationer, kulturinstitutioner, samt statens og partiets forvaltningsorganer.

Især Georgievskijs fyldige rapport er af central betydning som en historisk kildemateriale for udforskningen af det hemmelige kontrolapparat. Dels rummer det en saglig gennemgang af historisk udvikling indenfor »specialektorapparatet« siden begyndelsen af 20'erne og giver omfattende informationer om apparatets funktioner, ansvarsområdet og kompetencer. Dels samler den opmærksomheden omkring de nye aspekter, som præger udviklingen fra 1927. Der pointeres

således statsmagtens inddragelse af »hemmelige sektorer« som instrument til realisering af planer om den militære mobilisation og til forberedelser af de store udrensningebølger fra midten af 30'erne. Endelig forsøger Georgievskij at fastslå antallet af de fungerende medarbejder i de hemmelige afdelinger og »specialektorer« (: ialt 1.700.000, hvoraf 400.000 var fastansatte).

N.E.R. synes at vurdere Georgievsj's dokument meget højt som historisk kildemateriale. Forfatteren fremhæver, at en særlig opmærksomhed påkalder sig Georgievskij's påvisning af de hemmelige sektioners indsats for sovjetstatens militære mobilisering. Ikke desto mindre pointerer forfatteren, at den kritiske læsning af dokumentet må tage hensyn til, at Georgievskij har afgivet sit vidnesbyrd under den kolde krigs periode i 50'ernes USA. Der kan derfor ikke udelukkes, at hans vurdering af mobilisationsfaktorer er farvet af tiden og noget overdrevet.

Ifølge min overbevisning rummer spørgsmålet om mobilisation to forskellige aspekter. For det første var frygten for overraskelsesangreb fra det kapitalistiske udland en integral bestanddel af den sovjetiske mentalitet. For det andet var mobilisationen et effektivt instrument i Stalins hænder. Stalin forstod at anvende mobilisationsplaner med en stor kyndighed til at fremme sin egen sejr i magtkampen.

N.E.R. præsenterer os for et omfattende netværk af hemmelige afdelinger og »specialektioner«. Dette hemmelige kontrolapparat strakte sig fra partiets centralkomite til partiets lokale forvaltning, fra indenrigsministerium NKVD til administrative, sociale og økonomiske institutioner. N.E.R.'s vurderinger af specialektorapparatets kompetencer og funktioner støtter sig til historiske kilder af forskellige typer og hans holdning til faglitteraturen er kritisk.

Ikke mindst forfatterens skildring af det centrale »specialektor« (*»osobyj«*), som indgik i Stalins personlige sekretariat er meget informativ. Læseren får således vigtige oplysninger om den institutionelle udvikling, som førte til, at Stalins »specialektor« kunne komme til at beherske og kontrollere alle de øvrige hemmelige afdelinger, herunder Centralkomiteens og specialektorer – departement 1 og 2 under Indenrigsministeriets NKVD. Vi forstår bedre hvorledes Stalins personlige, »særlige« sekretariat kunne dominere såvel partiets Politbureau, som dets Centralsekretariat. N.E.R.'s konklusion er, at forskningens fremtidige opgave er en mere detaljeret analyse af det sovjetiske magtsystem, mens magtens grundstrukturer og funktioner er udforsket. De karakteriseres af N.E.R. som følger:

»The Special Section was indeed superior to the party apparatus and the security organs. The Special Section was the nerve of the Stalins regime. The Special Section was the motor behind the centre network of Special/Secret Departments.«

N.E.R.'s endelige spørgsmål lyder: »How much of this system survived today?« (s. 75-76).

N.E.R.'s værk vil være af stor nytte for såvel sovjetologer, som historikere. Derudover vil bogen fremme forståelsen for de processer, som er foregået i de østeuropæiske lande mellem 1944/45 og 1989/90.

*Emanuel Halicz*